

documentalized historical fixations of the most of antient oyconyms there phonetical modifications of these ones are traced.

Key words: *antroponym, personal name, appelative, oyconym, onymization.*

УДК811.162.4:81.373.2

Hladký J.
Pedagogická fakulta
Trnavskej univerzity v Trnave, Slovensko

VLASTNÉ MENO V REGIONÁLNO M ONYMICKOM SYSTÉME

Onomastika sa prirodzene vníma ako integrálna jazykovedná disciplína, ktorá veľmi úzko súvisí s geografiou, históriou, archeológiou, sociológiou a demografiou, etnografiou a ďalšími vedami. Vlastné meno, integrujúce v sebe špecifickú jazykovú aj mimojazykovú stránku či charakteristiku, treba zavše chápať aj ako psycholingvistický a sociolingvistický prvok, ktorého vznik a fungovanie sú viazané na istý onymický priestor.

Vlastné meno poskytuje informácie o onymickom objekte svojou formou, na zreteľ však musíme brať aj susedstvo významovo blízkych názvov, takisto poznatky z archeologických, geografických a iných výskumov, ktoré sú dôležité aj v procese verifikácie interpretácie starej sémantickej stránky menného základu. Preto je dôležité adekvátne rekonštruovať obsah slov získaných z historickej toponymie. V onomastických výskumoch má preto nezastupiteľné miesto onymicko-lexikálna komparácia, či už na pozadí porovnávania onymickej lexiky s lexikou jazyka, ktorého prostriedkami bolo skúmané vlastné meno utvorené, alebo identifikovanie lexikálnych paralel (berúc pritom do úvahy poznatky z vývinu jazyka v starších fázach vývinu) v príbuzných, najmä slovanských jazykoch.

Pri interpretácii vlastného mena ako jedinečnej entity nahliadame naň zároveň ako na jedinečnú jednotku jestvujúcu v relatívne uzavretých geografických, etnických, historických, jazykových (nárečových) a sociálnych celkoch – prirodzených regiónoch. Takýto komplexný pohľad na onymiu v prirodzenom regióne či mikroregióne, relatívne uzavretom a ucelenom systéme so svojimi historicky podmienenými vnútornými vzťahmi a súvislosťami, sa prirodzene začína uplatňovať vo viacerých onomastických

prácach či výskumoch. Doterajšie onomastické výskumy pristupujú k toponymám najčastejšie z typologického a etymologického hľadiska. Komplexnejšie koncipované práce pritom do istej miery nahrádzajú štúdie a ojedinele aj ucelené monografie Jána Stanislava, Vlada Uhlára, Branislava Varsika, Rudolfa Krajčoviča, Milana Majtána, Jaromíra Krška a pod.

Analýza a interpretácia vlastných mien z relatívne malého územia so svojím vnútorne podmieneným vývojom neraz utvára akýsi onymický text. V onomastických výskumoch tak najmä kvôli pochopeniu motivácie vlastného mena a jej adekvátnej interpretácii je neraz nevyhnutné rekonštruovať pôvodnú onymickú situáciu v období vzniku vlastného mena, keďže jej konkrétne aspekty dnes už poznať nemusíme. Okrem historicko-onymickej rekonštrukcie vlastného mena, formálnej a lexikálno-sémantickej analýzy, sprievodnej argumentácie a verifikácie vo forme zohľadnenia mimojazykových skutočností (poznatkov archeológie, histórie a pod.), ako na to viac ráz upozornil napríklad R. Krajčovič [1990], je preto dôležité brať do úvahy regionálny onymický kontext a konkrétnu onymickú situáciu každého vlastného mena (najmä z tej istej onymickej triedy) v konkrétnom prirodzenom regióne. Bez tohto aspektu sa v daktorých prípadoch nedá zaoberať ani v prípade adekvátnej rekonštrukcie vlastného mena.

Tento princíp poznania „regionálneho onymického systému“ a regionálnej (či v mnohých prípadoch až lokálnej) mimojazykovej skutočnosti utvára predpoklady na spresnenie jazykovej interpretácie vlastného mena ako jedinečnej entity a zároveň prvku istého onymického systému a takisto na čo najucelenejšiu interpretáciu jeho onymickej situácie. Vychádzame pritom z poznania, že vlastné mená sú zároveň odrazom akejsi historickej skúsenosti konkrétneho miesta. Prirodzene sa teda ukazuje, že v mikroregiónoch sa sémantické polia jednotlivých onymických slov osobitne vtedy, keď vlastné mená v ňom vznikali v približne tom istom období, často dopĺňajú a umožňujú nám vnímať ich v širších, kontextových súvislostiach. Na pozadí vlastných mien sa tak utvára akoby skrytý text s informáciami nielen o vývine jazyka, o slovnej zásobe pomenúvateľov, ale takisto aj o motívoch a okolnostiach vzniku vlastných mien v konkrétnom historickom období.

1. Napríklad pri interpretácii lexikálno-sémantickej stránky ojkónym v konkrétnom regióne treba neraz brať do úvahy názvy zaniknutých osád v skúmanom regióne a na základe analýzy jazykového materiálu a konkrétnej onymickej situácie sa tak usilovať priniesť adekvátne rekonštrukcie a výklady

ojkoným, ktorých lexikálno-sémantická analýza ukázala vzájomnú vecnoobsahovú a motivačnú súvislosť viacerých vlastných mien (ojkoným) v skúmanom onymickom systéme.

Pri analýze, argumentácii a verifikácii vo výskume ojkonymie konkrétneho regiónu pritom dodržiavame dva významné aspekty – prvý, rešpektujúci prirodzenú súvislosť sídel v rámci vnútornej a mimojazykovými skutočnosťami podmienenej diferencovanosti regiónu; druhý, ktorý reflektuje vývinové hľadisko nielen v osídlení regiónu, ale aj samej ojkonymie.

V širšom pohľade to v slovenskej ojkonymii napríklad vidieť v rozložení stredovekých osád zamestnaneckého a služobníckeho typu, ktoré odzrkadľujú hospodársko-ekonomický systém azda ešte starobylého Pribinovo Nitrianskeho kniežatstva; porov. R. Krajčovič [8, s. 11]. Pri interpretácii vlastných mien v konkrétnych mikroregiónoch si zasa môžeme uvedomiť dopĺňanie sa a prípadne aj prestupovanie sémantických príznakov onymických slov v širšom onymickom, sémantickom aj komunikačnom kontexte, ako to naznačuje napríklad analýza toponymickej lexiky zo sémantického okruhu „boj, obrana“ (pohľad na diachrónnu mimojazykovú a motivačnú stránku jednotlivých vlastných mien, príčiny ich vzniku) v súvislosti s lokalizáciou archeologicky nedoloženého včasnostredovekého hradu Szolgagyör, resp. existenciou stráženého prieochodu starej obchodnej cesty cez rieku Váh pri obci Posádka. Názov *Posádka* (1617 < *posádka*, *posádky!* 1. „strážna služba“, 2. „ozbrojená skupina ľudí alebo vojska na ochranu niekoho alebo niečoho“ [5, s. 139]; v staršej slovenčine aj *posada* – „pevnosť“, [1, heslo č. 2340]) predpokladá existenciu strážneho či vojenského stanovišťa. Dnešnú obec pravdepodobne môžeme stotožniť so staršou osadou *Ursuc* (1274 *Víšok < *vrch* [20, s. 79 – 80] miesto vhodné na stavbu opevnených objektov). Okrem ojkonyma *Posádka* signalizujú existenciu opevneného objektu pri obci živé terénne názvy *Zámeček*, *Kačáci zámeček*, *Pod zámečkom* (< *zámok* „honosné sídlo šľachty“ v ľudovom povedomí aj „hrad“), dnes už zaniknuté názvy *Várhídi* (1893 **Várhíd* < maď. *vár* hrad, *híd* most – hradný most; podľa katastrálnych máp spájal ľavý a pravý breh rieky Váh ešte na konci 19. storočia), názov lesa *Dúr* (1893 *Gyur* < maď. *gyűrű* „prsteň, prstenec“ motiváciou nie je tvar lesa, ale hlinené valy, ktoré azda tvorili súčasť opevnenia strategického objektu). V období predpokladanej existencie hradu (12. – 13. storočie) susedili s ním dnes už zaniknuté osady *Bereg* (v rokoch 1274, 1279 *Beregh* < *breh* < psl. **brěgvъ* „osada ležiaca na brehu rieky“) a

Borody (1893 < *brod* < psl. **brodъ* – osada sa vyprofilovala pri stráženom brode, teda pri plytkom mieste určenom na prechádzanie cez rieku a zároveň na mieste, na ktorom rieku prekonávala obchodná cesta z Trnavy do Nitry). V susednej obci Horné Zelenice zasa nachádzame patrocinium sv. Martina, patrocinium časté v osadách, kadiaľ viedli v stredoveku obchodné cesty. Názov susednej obce *Bojničky* (1113 < apel. *bojňa*, príp. *bojnica* „miesto bojov, bojisko“ [5, s. 143]) môže dávať predpoklad obrany či bojových stretnutí súvisiacich práve s existenciou spomínaného priechodu (brodu), názov ďalšej susednej obce *Dvorníky* (1247 < *dvornik*, psl. **dvorъnikъ* „kto sa stará o dvor a budovy kniežaťa“ < *dvor*, psl. *dvorъ* [2, Nr. 371]) a názov zaniknutej osady Čeľaď (1261 < *čelad'* „služobníctvo, neraz aj pokrвне zviazané“) zasa ukazujú na sociálno-ekonomické vzťahy v mikroregióne. Uvedené vlastné mená, resp. prihliadnutie na regionálny onymický kontext nám poskytujú dostatok relevantných informácií o datovaní osád, o type služobníckych povinností dvorníkov a čeľade žijúcich v nich, o etnickej štruktúre a hustote súvekeho osídlenia a takisto o tom, aké okolnosti zohrávali v konkrétnom čase dôležitú úlohu v psychológii a procese pomenúvania tu jestvujúcich osád, aké príznaky osád či jej obyvateľov boli dôležité pri výbere konkrétneho názvu, a čo je dôležité – aké významové vzťahy ich spájajú s ostatnými onymami v regióni.

2. Regionálny onymický systém a jeho formovanie v minulosti spätne dokáže poskytnúť relevantné informácie aj pri rekonštrukcii etnických pomerov v mikroregiónoch. Ako to už ukázali viaceré ucelené výskumy jazykovedcov a historikov pred nami (v kontexte slovenskej vedy napríklad J. Stanislav, B. Varsik, M. Majtán a i.), dôležité a mimoriadne cenné býva aj svedectvo vlastných mien o etnickom vývine na takých jazykových územiach, ktoré v minulosti prechádzali zložitým etnickým vývinom. Na slovenskom území je takýmto regiónom napríklad Žitný ostrov, ktorým sa označuje vnútorný priestor (ostrov) medzi Malým Dunajom a Dunajom. Pomerne zložitý vývin etnickej situácie na jeho území je daný už historicky a geograficky, keďže ide o územie nachádzajúce sa na krajnom juhozápade Slovenska a po celej svojej dĺžke bezprostredne susediace s Maďarskom (hranicou je tu hlavné koryto Dunaja) a v západnej časti ostrova sa dotýka aj s hranicou Rakúska.

Územie Žitného ostrova je podnes výrazne bilingválne – slovensko-maďarské, čo je prirodzené vzhľadom na politickogeografickú polohu regiónu

a takisto na etnické migrácie v minulosti. Oblasť, ktorá leží medzi Dunajom a jeho riečnym ramenom, už v 13. storočí Maďari nazývali *Csollóköz*, resp. neskoršie *Csallóköz*: 1250 *Chollocuz*, 1256 *Chollokuz* [22, s. 16]. Názov rozľahlého riečného ostrova motivoval starší slovanský (slovenský) názov najväčšieho ramena Dunaja (dnešného Malého Dunaja), ktorý je od 13. storočia doložený v podobách *Chollow*, *Chollo*, *fluio Chollow* [20, s. 10], po maďarsky *Csalló*.

Aj keď V. Šmilauer pokladá etymológiu názvu za nejasnú, resp. ho nepokladá za domáci slovanský, resp. slovenský názov [20, s. 294], historik Branislav Varsik podobne ako už pred ním významný slavista Ján Stanislav ho pokladajú za staré domáce vlastné meno, ktoré dali ramenu starí Slováci ešte pred príchodom Maďarov a tí ho prevzali po náležitých hláskoslovných zmenách. V okolí toku Malého Dunaja sa spomína aj zem s týmto názvom (1209 *terra Chalow*), podľa čoho J. Stanislav [19, s. 243] usudzuje, že najskôr sa toto vlastné meno vzťahovalo na osadu a až neskôr na vodný tok a napokon na územie, cez ktoré tento tok tečie, resp. ktorého hranice prirodzene utvára (teda na celý vnútorný ostrov). J. Stanislav názov osady rekonštruuje ako **Čalov* alebo *Čalovo* a dáva ho do súvislosti s českým osadným názvom Čalovice, srbským Čalov-íci, poľským Nieczałow. B. Varsik však predpokladá iný vývin názvu a pôvodný rekonštruuje v podobe **Čelov*, z čoho sa prirodzene podľa hláskoslovných pravidiel maďarského jazyka vyvinuli maďarské podoby > Čolov > Čalov. Tu B. Varsikovi pomáha aj analógia osadného názvu Čelovce v Honte (1295/1297 Chol, v 14. storočí už Chal, Chaal [22, s. 17]; porov. aj 1773 Csáll, Csall, sloven. Čelowce [15, s. 56]). Podobný hláskoslovný vývin je aj pri osadnom názve Čeláre [15, s. 56]. Dodajme, že v najstarších listinách sa hlavné riečne rameno Dunaja (dnešný Malý Dunaj či pôvodný Čalov alebo Čelov) v 13. storočí označuje po latinsky ako *magnum Er* (lat. *magnum* – veľký, maď. *ér* – rameno rieky), v ďalších podobách *Noger*, *Nagyer*, *Nagher*. V. Šmilauer ho rekonštruuje ako Nagyörém, teda ako **Veľké rameno* s priezračnou motiváciou.

Výrečné doklady o pôvodnej slovansko-slovenskej etnickej báze vnútorného ostrova nachádzame aj v jeho starej ojkonymii. Spomeňme len ako príklady názvy (Čiližská) Radvaň (1252 Roduan, 1272 Raduan z osobného mena *Radovan*; pôvodný dvorec bol akiste pomenovaný podľa slovanského, resp. slovenského kniežaťa), neďaleko od seba nachádzajúce sa osady Vrakúň a Vrakuňa zasa súvisia s praslovanským apelatívom **vrakunъ* odvodeným od

koreňa **vra-* „hovoriť bezo zmyslu“ a pravdepodobne odzrkadľujú ešte staré predkresťanské (pohanské) náboženské či kultové obrady [11, s. 118]. Domáci pôvod má aj názov obce Bodza, ktorý je odvodený od osobného mena Bodza alebo od osobného mena s koreňom *Bod-* (porov. [19, s. 51]), podobne názov osady Kľúčovec (> maď. **Kulsod*: 1268 terra Chulchud, 1402 Kulchod; [19, s. 251]) z apelatíva alebo osobného mena *Kľuč* (*kľuč*), čo prešlo do maďarčiny v podobe *kulcs*. Na staré prevzatia pôvodných slovenských názvov osád z tohto územia upozorňujú aj názvy osád, ktoré po prevzatí do maďarčiny si zachovali aj pôvodné slovanské nosovky (Konkoly : **KoNkolb* z apel. *kúkol'* a pod.). Na daktoré názvy nemáme poruke staršie doklady, no svojou formou ukazujú, že takisto ide o staré slovanské (slovenské) názvy, napr. názov samoty (Starý a Nový) Goľáš určite patrí k psl. **golb* „holý“, sufix *-áš* je maďarský; spoluhláska *-g-* ukazuje, že názov prevzali Maďari ešte v 12. storočí, keďže sa nezmenila na *-h-*, čo je v slovenčine pravidelná zmena. Názov samoty Bendov zasa pravdepodobne pochodí z hypokoristickej formy mena *Benedikt* + domáci posesívny sufix *-ov*.

Na zmenu národnostnej štruktúry Žitného ostrova v neprospech domáceho slovenského obyvateľstva v priebehu 13. storočia upozorňujú výskumy historikov B. Varsika a M. Marka. Ukazuje to napríklad aj spôsob pomenúvania osád, vedľa ktorých sa na konci 13. storočia aj v súvislosti s dôsledkami ničivého vpádu Tatárov usádzali nemeckí hostia (Zemianska Oľča: *Nemes Ocsa*, osada *Vár Nemes* pri obci Bodza): na odlišenie pôvodných osád od nových nemeckých sídlisk dostávali pôvodné osady už len etnický prívlastok *Maďarský* [14, s. 42], aj keď pôvodne išlo o staré slovenské osadné názvy, ktoré boli podobne ako aj v iných regiónoch adaptované do maďarčiny (**Okol* > maď. *Ekly*, Vrakuňa > maď. *Vereknye* a pod.).

Nemecká kolonizácia podľa doteraz známych dokladov zachovala výrazné stopy v historickej ojkonymii Žitného ostrova, nezachovala však stopy v hydronymii, ako je to napríklad na území bezprostredne susediaceho územia južného Pomoravia, kde nemeckí hostia postupne splývali s domácim obyvateľstvom, no výrazné stopy nemecký element zachoval podnes nielen v apelatívnej lexike miestnych nárečí, ale aj v hydronymii (porov. názvy *Kýštor* < nem. r *Kiestorf* druh rašeliny, *Šmolzie* z nemeckého kompozita *Schmalsee* „úzke jazero“ a pod. [23, s. 44]. Zároveň je to doklad na to, že v 16. storočí etniká na Žitnom ostrove sa opäť preskupili v dôsledku tureckých nájazdov a približne odvtedy je Žitný ostrov z jazykového hľadiska výrazne

maďarským územím. Ani preto sa na tomto území podnes nezachovali doklady na nemeckú hydronymiu, resp. pravdepodobne ani toponymiu všeobecne.

3. Ukazuje sa, že regionálny onymický systém poskytuje cenné informácie a kontexty aj pri interpretácii jedinečných vlastných mien. Bližšie to môžeme vysvetliť na príklade výkladov západoslovenského hydronyma Blava (1113 *aqua Blavva*; ďalšie doklady: [4, s. 30 – 34]). Vo všeobecnosti predpokladáme, že starí Maďari, resp. im príbuzné etniká Pečenehovia a Plavci, ktorí vo včasnouhorskom období (10. – 11. storočie) mali v povodí Blavy svoje strážne posádky, prevzali od starých Slovákov pôvodný názov Blava a upravili ho do takej podoby, ako ho poznáme zo stredovekých listín (so vsunutým vokálom *o* alebo *a*). Ešte v stredoveku (asi v 13. storočí pri odchode pečenežských stráží z Podudvažia) sa od používania podôb so vsunutým vokálom upustilo a ako to ukazujú aj novšie doklady, všeobecne sa ustálila aj v maďarskom úradnom úze podoba *Blava*; porov. [22, s. 27]. Túto zmenu, resp. návrat k pôvodnej podobe názvu však azda netreba dávať do súvislosti s odchodom maďarských strážcov, ale vychodiť môže aj z bežných komunikačných potrieb, hoci treba povedať, že v zapisovaní vlastných mien s podobnou štruktúrou sa len zriedkakedy unifikovali podoby bez vkladnej samohlásky.

Hoci V. Šmilauer vo Vodopise starého Slovenska [20, s. 301] názov zaradil do skupiny hydroným so suffixom *-ava (-va)* a s neznámou etymológiou, Š. Ondruš [16, s. 125] pri výklade hydronyma Blava vychádza z psl. koreňa *meld-* s responziou v slovenčine v podobe apel. *mľandravý*. Podľa Ondruša bol nulový stupeň *ml-* derivovaný aj na *mlav-*, čo dokladá srb. apel. *mlava* „pomaly, mľandravo tečúca rieka“ a v Poľsku neďaleko Varšavy túto motiváciu identifikuje vo vlastnom mene Mlava. Názov Blava tak vysvetľuje alternáciou bilabiál *m/b*.

B. Varsikovi sa pôvod názvu Blava nezdá úplne istý a usudzuje, že Slovania, usádzajúci sa v Malých Karpatoch, ho mohli prevziať ešte od pôvodného neslovanského obyvateľstva a k pôvodnému názvu mohli pripojiť príponu *-ava* analogicky podľa blízkyh, resp. susediacich tokov Trnava (dnes Trnavka) a Ronava. V takomto prípade by sme museli uvažovať o kontaktoch Slovanov s germánskymi kmeňmi, ktorých roztratené pozostatky našli na západ postupujúci Slovania aj na západnom Slovensku. Prípadné prevzatie hydronyma v súvislosti s mladšími dosídľovacími procesmi západného Slovenska Nemcami (osobitne v 13. storočí po tatárskom vpáde r. 1241 – 42) s ohľadom na najstaršie doklady hydronyma však neprichádza do úvahy. Ak

by sme však prijali hypotézu o predslovanskom (resp. germánskom) pôvode názvu Blava, pomerne jednoducho by sme ho mohli dať do súvislosti s nem. adj. *blau* „modrý, belasý“, a to podľa sfarbenia vody (azda práve pri prameni), aj keď motivácia modrou farbou je v slovanskej, resp. slovenskej hydronymii ojedinelá, čo však nevylučuje, že pomenovatelia neslovanského pôvodu použili práve pomenovanie farby s modrým, resp. belasým odtieňom. Podobu Blava, ktorú používali už starí Slováci, by sme potom mohli vysvetliť úsilím po formálnom vyrovnaní preberaného názvu podľa typických domácich názvov ostatných (aj susediacich) riek, teda s *-ava*, resp. sa nedá vylúčiť, že v tomto prípade ho používali v podobe adjektíva so suf. *-av-á*, analogicky utvorené ako adj. *modravá, belavá* a pod. (porov. ojedinelý doklad hydronyma z r. 1869: *Blavá Bach*). V starej češtine sa zachovalo aj adj. *blavý* („blavanka – blavá barva, Berliner-blau“; [7, 1, s. 70; 5, s. 1006]). S nemeckým adjektívom *blau* sa v historickej slovnej zásobe slovenčiny stretávame pomerne často: porov. apel. *blavatný* „modrý“ [5, 1, s. 136], v stredošarišských nárečiach *blavač* (nevädza poľná [18, s. 126]; motivácia: sfarbenie kvetov), tieto lexikálne jednotky však istotne súvisia s mladšími, a nie najstaršími kontaktmi s nemčinou. Predslovanský, resp. germánsky pôvod hydronyma sa nám však zdá problematický z viacerých dôvodov: rovnaký proces prevzatia svojím pôvodom germánskeho názvu do podoby Blava by sme totiž museli predpokladať aj v ostatných spomenutých prípadoch, teda v prípade českého ojkonyma Blava pri Českých Budějoviciach a hydronyma Blava z územia polabských Slovanov, hoci aj tu musíme pripustiť, že kontakt so starým germánskym elementom bol prítomný aj v týchto regiónoch. Ďalším dôvodom, berúc do úvahy najstarší rekonštruovaný regionálny onymický systém, je to, že z územia, cez ktoré preteká Blava, sa nám nezachovali také vlastné mená, ktoré by sme mohli pripísať predslovanskému germánskemu osídleniu. Navyše, s Blavou súbežne tečúce orientačne a komunikačne rovnako dôležité, ba možno aj dôležitejšie riečky *Trnava* (dnes Trnávka), *Ronava*, *Parná* (pôvodne azda *Parnava*), južnejšie tečúca *Pilava* (aj *Pleva*; dnes Gidra) majú starobyľý slovanský, resp. slovenský pôvod. Ťažko teda predpokladať, že by usádzajúci sa obyvatelia prevzali od predslovanského obyvateľstva názov práve tejto riečky, a nie názvy komunikačne či orientačne dôležitejších riečok, ktoré pritom postupne pomenúvali sami.

Aj z týchto dôvodov sa nám zdá pravdepodobnejší výklad hydronyma z onomatopoického koreňa **blb-* (*/*blbv-*) + *-ava*, ktorý je napríklad aj v psl.

verbe **blʷvati* (to azda z ide. koreňa **bhlēu-*); porov. stpoľ. *blwać, bluć*, polab. *bl'āvā* < 3. os. sg. prez. **blʷvajetʷ*, stdluž. *bluś*, hluž. *bleć*, čes. *blíti (blít)*, strus. *из-блѣвати* (11. st.), rus. *блевать*, ukr. *блювати*; porov. [17, s. 28; 13, s. 35]. Vo východoslovenských nárečiach sa zachovala rezponzia na toto celoslovenské slovo v podobe *bl'avac* (zvraceti [6, s. 27]). Úplný zánik pôvodnej mäkkostnej korelácie, resp. zánik párovej mäkkosti spoluhlások na tomto jazykovom území R. Krajčovič [9, s. 86] predpokladá v 13. st., a teda aj zmena **blʷ-* (*/*blʷv-*) > **bl-* (*/*blv-*) sa uskutočnila v skupine trnavských nárečí najneskôr v tomto období.

Onomatopoický pôvod názvu tejto riečky (**bl-*, **blv-* > **blʷvati*) je pochopiteľný, keďže riečka vyviera zo silných prameňov v krasovej oblasti. O pravdepodobnosti tohto výkladu svedčia aj ďalšie prvky apelatívnej slovnice zásoby, zvukovou výstavbou a geneticky súvisiace s pôvodnou zvukomalebnou motiváciou: v dolnotrenčianskych a záhorských nárečiach máme doložené verbum *blaviňať, blaviňať* „štekáť, brechať“ (v myjavských nárečiach *blavoriť, blavonit'*); *blavnút'* „buchnúť, tresnúť niečím“; v trnavských nárečiach *blafkať/blavkať* „štekáť“; porov. [18, s. 127; 6, s. 27].

Doklad o svojím pôvodom slovanskom hydronyme Blava z neslovenského územia máme aj z územia obývaného polabskými a pobaltskými Slovanmi. P. Kühnel v rozsiahlej štúdií o slovanských ojkonymách a hydronymách na území obývanom Glišanmi (Liňanmi) v okolí mesta Lüneburg z r. 1901 dokladá k roku 1843 hydronymum *Blawassen* (nem. *-ssen = seen* „jazero“). Odvodzuje ho zo starého slovanského verba *blivati*, porov. čes. *blvati* [12, s. 53], avšak o pôvodnej motivácii neuvažuje. Ojkonymum Blava (*Blava, Blawen*) zasa eviduje F. Š. Kott r. 1887 vo svojom slovníku [7, 5. zv., s. 1007]; dnes je to už zaniknutá osada v blízkosti Českých Budějovic. Takýto výklad hydronymum Blava prirodzene zaraďuje aj medzi staré slovansko-slovenské názvy bezprostredne susediacich riečok v regióne (Trnava, Ronava, Parná/*Parnava, Pilava/Pleva).

Záver. Ako sme ukázali na troch príkladoch, pri interpretácii jednotlivých názvov nie je dôležité všimáť si ich pôvod, motiváciu, lexikálno-sémantickú a štruktúrnotypologickú stránku, ale usilujeme sa rekonštruovať aj konkrétnu onymickú situáciu vlastného mena, berúc pritom na zreteľ širší onymický priestor a onymický systém v prirodzených regiónoch, resp. pokúšame sa poukázať na ich systémovú usporiadanosť a na vnútorné súvislosti determinované regionálnymi jazykovými aj mimojazykovými špecifikami

v tom najširšom, no zároveň i najužšom zmysle slova. Tu sa teda ukazuje dvojaká výhoda uplatnenia takéhoto postupu vo výskume vlastných mien: 1. v procese analýzy, argumentácie a verifikácie výkladu na pozadí mimojazykovej skutočnosti súvisiacej s interpretáciou vlastného mena a 2. v zohľadnení tých prvkov argumentácie a verifikácie iných vlastných mien osobitne z tej istej onymickej triedy v identickom regióne, ktoré môžu spresniť výklad a verifikáciu interpretovaného vlastného mena (či už z hľadiska lexikálno-sémantickej analýzy alebo z hľadiska výkladu motivácie vlastného mena).

Pramene, literatúra:

1. Bernolák A. Slowár slowenski, česko-latinsko-ňemecko-uherski / A. Bernolák. Zv. 3. – Budae 1825 – 1828. – 618 s.

2. Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus 2. (1235 – 1260); ed. R. Marsina. – Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. – 640 s. + 32 s. príloha

3. Hladký J. Ľudová etymológia a lokalizácia včasnostredovekého hradu Szolgagyör / J. Hladký // Súradnice súčasnej onomastiky : zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie; ed. M. Považaj, P. Žigo. Bratislava : Veda, 2007. – S. 157 – 164.

4. Hladký J. Hydronymia povodia Dudváhu / J. Hladký. – Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011. – 196 s.

5. Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 1. (A – J; 1991; 536 s.), 4. (P poihrať sa – pytlovať; 1995; 583 s.) / ed. M. Majtán. – Bratislava : Veda.

6. Kálal M. Slovenský slovník z literatúry aj nárečí (Slovensko-český slovník a český ukazovateľ.) S praktickou mluvnicom československou / M. Kálal. – Banská Bystrica 1924. – 1216 s.

7. Kott F. Š. Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Zv. 1 – 7 / F. Š. Kott. – Praha : Tiskem a nákladem knihtiskárny Josefa Koláře, 1878 – 1893.

8. Krajčovič R. Z historickej typológie služobníckych osadných názvov v Podunajsku / R. Krajčovič // O počiatkoch slovenských dejín : zborník materiálov z konferencie o počiatkoch feudalizmu na Slovensku; ed. P. Ratkoš. – Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1965. – S. 205 – 250.

9. Krajčovič R. Náčrt dejín slovenského jazyka / R. Krajčovič. – Bratislava : SPN, 1971. – 196 s.

10. Krajčovič R. Z regionálneho výskumu slovenskej onymickej lexiky / R. Krajčovič // Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Philologica. Roč. 38 ; ed. J. Dolník. – Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. – S. 39 – 58.

11. Krajčovič R. Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest / R. Krajčovič. – Bratislava : Literárne a informačné centrum, 2005. – 232 s.

12. Kühnel P. Die Slavischen Orts- und Flurnamen im Lüneburgischen. Edícia Slavistische Forschungen. Zv. 34.; ed. E. Eichler / P. Kühnel. – Wien : Böhlau Verlag Köln, 1982. – 526 s.

13. Machek V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského / V. Machek. – Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1957. – 628 s.

14. Marek M. Cudzie etniká na stredovekom Slovensku / M. Marek. – Martin : Matica slovenská, 2006. – 520 s.

15. Majtán M. Názvy obcí Slovenskej republiky : Vývin v rokoch 1773 – 1997 / M. Majtán. – Bratislava : Veda, 1998. – 600 s.

16. Ondruš Š. Odtajnené trezory slov. Zv. 3. / Š. Ondruš. – Martin : Matica slovenská, 2004. – 232 s.

17. Preobraženskij A. G. Etimologičeskij slovar russkogo jazyka / A. G. Preobraženskij. – Moskva : Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannykh i nacional'nykh slovar'ej, 1958. – 1284 s.

18. Slovník slovenských nářečí. Zv. 1. (A – K) / ed. I. Ripka. – Bratislava : Veda, 1994. – 936 s.

19. Stanislav J. Slovenský juh v stredoveku. Zv. 1–2 / 2 vydanie / J. Stanislav. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 1999. – 230 s.

20. Šmilauer V. Vodopis starého Slovenska / V. Šmilauer. – Praha – Bratislava : Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy, 1932. – 564 s. + 3 s. prílohy

21. Varsik B. Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku / B. Varsik. – Bratislava : Veda, 1984. – 260 s.

22. Varsik B. Slovanské (slovenské) názvy riek a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí: Príspevok k etnogenéze Slovákov / B. Varsik. – Bratislava : Veda, 1990. – 184 s.

23. Závodný A. Hydronymia slovenskej časti Moravy / A. Závodný. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. – 496 s.

Анотація

Автор доповіді намагається показати на трьох прикладах, як принцип пізнання „регіональної онімійної системи” і регіональних (або у багатьох випадках навіть місцевих) позамовних реалій створює передумови для інтерпретації власного імені (топоніма) як унікального явища, водночас

як виняткового елемента певної онімійної системи, а також найбільш точної інтерпретації онімійної ситуації.

Ключові слова: *регіональна онімна система, історико-онімйна реконструкція, онімійний текст*

Аннотация

Автор доклада старается на трех примерах показать, как принцип познания „региональной онимической системы” и региональных (или во многих случаях даже местных) внеязыковых реальностей создает предпосылки для точной интерпретации собственного имени (топонима) как уникальной сущности, в то время как уникального элемента определенной онимической системы, а также на наиболее полную интерпретацию онимической ситуации.

Ключевые слова: *региональная онимическая система, историческо-онимическая реконструкция, онимический текст*

Summary

Author of the study on three examples show how the principle of knowledge „regional onymic system” and regional (or in many cases to local) extra-linguistic reality creates prerequisites for accurate interpretation of the language of a proper name as a unique entity, while the element of the same onymic system and also on the most comprehensive interpretation his onymic situation.

Key words: *regional onymic system, historic-onymic reconstruction, onymic text*